

M. STRBAŠIĆ

**OSTVARIVANJE DRUŠTVENOG DOGOVORA U RAZVOJU AIK-a
ZA RAZDOBLJE 1981—1985. GODINE I MOGUĆNOSTI
DALJNJEG RAZVOJA**

U prošlom srednjoročnom planskom razdoblju postoji zaostajanje u razvoju agrokompleksa. Upravo je to uvjetovalo da se ovoj oblasti privredivanja obrati veća pažnja i učine dodatni napori za pomicanje stanja koje je od tog vremena ostalo i koje nije zadovoljilo domaće potrebe za hranom, a kamoli potrebe da se uključimo u svjetsko tržište hranom. U 1981. godini i 1982. godini stanje se nešto popravilo — zabilježen je rast sa stopom ukupno od 4,1%. Plan za srednjoročno razdoblje je 5%. Na društvenom sektoru zabilježen je rast u ove dvije godine 5,5% a plan je bio 10,5% dok na individualnom sektoru zabilježen je rast od 3,5% a planirano je 2,8%. To znači praktički, na društvenom sektoru i dalje je zabilježen manji rast planirane stope rasta, dok individualni sektor u prve dvije godine raste nešto brže nego što smo to planirali, ali već u 1983. imamo pad proizvodnje na individualnom sektoru, tako da je ukupni dojam nepovoljan, što se vidi u priloženoj tabeli¹⁾.

Tabela 1 — Stope rasta fizičkog obujma proizvodnje

Područje	Ostvareno 1971— 1976.	Ostvareno u razdo- blju 1976— 1980.	Plan za razdo- blja 1981— 1985.	Ostvareno u 1981— 1983.	Predviđeno ostvarenje u 1981— 1985. g.
1. Poljoprivreda	0,8	2,9	5,0	3,2	3,8
— društ. sektor	4,4	5,0	10,5	5,0	6,0
ind. sektor	0,1	2,2	2,8	2,0	2,4
2. Prehramb. indus.	3,5	7,4	5,3	1,9	2,5
3. Proizvod. i prerada duhana	—	7,0	7,8	2,2	3,0

U isto vrijeme možemo reći da su kretanja na selu nastavljena kao i u prošlom srednjoročnom razdoblju. Tako smo ocijenjivali i prilikom pripremanja materijala za 12. sjednicu Centralnog komiteta SKH, a i prilikom donošenja novog srednjoročnog plana razvoja za 1981—1985. godinu. Nije se zaustavio pad proizvodnje na individualnom sektoru.

Dr. MARIJAN STRBAŠIĆ

predsjednik Republičkog komiteta

za poljoprivredu i šumarstvo SR Hrvatske

¹⁾ Po podacima Republičkog komiteta za poljoprivredu i šumarstvo SRH:

Međutim, usudio bih se reći da je na društvenom sektoru bez obzira na činjenicu da nije ostvaren rast proizvodnje po stopi od 10,5% godišnje koliko je planirano već svega 5,5%, ipak učinjen jedan prodor u smislu drugačije organizacije i ukupne proizvodnje. Taj prodor načinjen je samo na nekim mjestima, a ne i u ukupnoj proizvodnji društvenog sektora. Međutim, ostvarena je jedna osnova koja bi trebala poslužiti za brži razvoj na društvenom sektoru ubuduće. To se ogleda naročito u slijedećem:

Prvo. Vrlo je značajna u ove tri godine srednjoročnog plana razvoja, jača orijentacija na izvoz.²⁾

Tabela 2

Proizvodi	1982. obračunato ostvarenje	Program za 1983.	Plan izvoza u 1985.
1. Stoka i stočni proizvodi	114.474	138.000	170.000
2. Kukuruz i pšenica	—	22.000*	75.000
3. Voće, povrće i prerađevine	40.763	43.000	59.000
4. Vino i alkoholna pića	27.706	29.923	58.000
5. Duhan i prerađ.	29.960	38.542	45.000
6. Sjemenska roba	17.563	21.050	32.000
7. Morska riba i prerađevine	16.000	19.748	28.000
8. Slatkovodna riba	5.286	5.576	9.000
9. Konditorski proizvodi	7.958	9.925	18.000
10. Ostali proizvodi iz AIK-a	11.360	8.774	16.000
UKUPNO AIK:	271.070	336.538	510.000

Kod rješavanja naših ukupnih poteškoća i agrar je bio prisiljen da se više orijentira na izvoz. Dobru pokrivenost uvoza i izvoza imali smo zadnji.

Tu postoji još jedan novi kvalitet. Nastupilo je tješnje povezivanje s turizmom,³⁾ a što je rezultiralo samoupravnim sporazumima. Možemo reći da smo konačno tješnje ostvarili kontakte u liniji proizvodnje i dohotika s turizmom i da je to jedan novi kvalitet koji tek treba da daje rezultate. Istini za volju, imali smo puno međusobnog nepovjerenja; međutim, uvidjelo se da je 247 samoupravnih sporazuma iz 1983. godine rezultiralo dobrom opskrbljenost turizma hranom i uvidjelo se da nam je relativno lakše izvoziti iz agrara putem turizma i da su ekonomski efekti tako mnogo povoljniji. Tu postoje još određeni problemi izvršenja stvorenih obaveza od strane turizma, ali samo kod manjeg dijela organizacija.

x) = Dopuna programa za 1983: predviđen je izvoz 200.000 t pšenice i 370.000 t kukuruza za izvoz u ukupnoj vrijednosti 70 mln USA \$.

3) Točno od 1. I — 1. IX 1983. potpisano je 247 samoupravnih sporazuma 41 radna organizacija sa 49,9 mln USA \$

Drugo. Prodor je učinjen u prinosima⁴⁾ i to na pšenici, kukuruзу, ječmu, soji i drugim kulturama. Naročito u 1983. godini zabilježen je značajan rezultat u prinosima pšenice i kukuruза, te ječma po hektaru, zatim uveli smo soju u plodored koji će smanjiti uvoz soje, ali i djelovati na promjenu cijele tehnologije. Pojavio se i termin »Slavonska tehnologija« koja ustvari čini povezanost čovjeka, sorte i agrotehničkih zahvata. U ovoj godini zabilježen je napredak u organizaciji rada, što najbolje pokazuje posterna sjetva kukuruза, soje i suncokreta, pa i ostalih kultura. Počeli smo dobivati dva prinosa s hektara, što nije beznačajno, naročito alko ubrojimo tu i krmni kukuruz za stočnu hranu. Možemo reći da po prinosima nekih kultura — ječma, pa i kukuruза, a naročito ječma — ovo je daleko najbolja godina u proteklom periodu od rata do danas.

Treće. Zamišljeni program u prve dvije godine ostvaren je sa svega 52% od plana, za te godine. Ali taj zemljišni program je pokazao da se mjerama zemljišne politike, pa do komasacije, uređenja zemljišta i navodnjavanja, može praktički gotovo smanjiti razlike između tipično ratarskih područja i onih koji nisu do sada mogli postići dobre prinose a to je područje uz Dravu i Savu, sjeverno uz Savu, prema Ivaniću i Sisku, pa čak i prema Karlovcu. To su područja koja se nisu mogla nositi po prinosima sa istočnom Slavonijom i područjem gdje je zemljište bilo uređeno. Taj pomak najprije na uređenim parcelama ove godine najbolje se vidi, kada uspoređujemo najbolje prinose po hektaru na uređenim površinama i vidimo da su oni **podjednaki na cijelom području Hrvatske**. Znači, aktivnosti koje smo imali u zemljišnoj politici dali su rezultate.⁵⁾ Praktično smo skinuli stručnu dilemu da se na drugim područjima osim Slavonije ne mogu postići visoki rezultati što se tiče prinosa. Opravdanost mjera zemljišne politike i ulaganja u zemljište **definitivno je potvrđena u praksi**.

4) Prinosi pšenice, kukuruза i ječma u 1983. godini:

Pšenica	SR Hrvatska	— Društveni sektor	5,79 t/ha
		— individualni sektor	3,22 t/ha
		— prosječno	4,03 t/ha
Pšenica	Slavonija i Baranje	— Društveni sektor	6,08 t/ha
		— Individualni sektor	4,23 t/ha
		— Prosječno	5,27 t/ha
Kukuruz	SR Hrvatska	— Društveni sektor	7,01 t/ha
		— Individualni sektor	4,43 t/ha
		— Prosječno	4,85 t/ha
Kukuruz	Slavonija i Baranja	— Društveni sektor	7,63 t/ha
		— Individualni sektor	5,91 t/ha
		— Prosječno	6,40 t/ha
Ječam	SR Hrvatska	— Društveni sektor	4,83 t/ha
		— Individualni sektor	2,16 t/ha
		— Prosječno	2,94 t/ha
Ječam	Slavonija i Baranja	— Društveni sektor	5,32 t/ha
		— Individualni sektor	3,49 t/ha
		— Prosječno	4,85 t/ha

Tabela — Prinosi prije i poslije uređenja zemljišta

Organizacija	Kultura	Prinos prije uređenja zemljišta		Prinos poslije uređenja (zemljišta (u 1983)
IPK Osijek — D. Miholjac	kukuruz	5,126		6,645
	pšenica	4,781		5,159
	šećerna repa	264		322
	ječam	3,662		4,037
	kukuruz	3,700		9,200 (625 ha Nelin Dvor)
PPK Orahovica	kukuruz (eksper. polje)	4,500		9,500
	pšenica	6,15		7,12 (Feričanci)
	pšenica	3,540	6,070	(Krivaja)
	kukuruz	2,545	7,0100	(Krivaja)
	šećerna repa nije se mogla sijati		40,0550	
PIK »Agroposavina« — Ivanić—Grad	kukuruz	4,045	7,5	pojed. tab. 12,5
	pšenica	3,8	6,0	
»Podravka« — Koprivnica	kukuruz	4,0	6,575	Đelekovac,
	pšenica	3,0	4,8	Hlebine

Četvrto. Vrlo važan element u razvoju društvenog sektora je uvođenje stočarstva u ratarske OOUR-e. Nije to samo zbog toga što imamo veću stočarsku proizvodnju i što pokušavamo stočarskim programima na društvenom sektoru nadoknaditi pad stočarske proizvodnje na privatnom sektoru, što je veoma značajno, nego naročito zbog toga što imamo s uvođenjem stočarstva u društvenom sektoru značajno povećanje dohotka po radniku, a to je izraziti kvalitet u razvoju. To je ono, oko čega smo se u prošlom razdoblju prilično sporili i nismo mogli odmah prihvatiti kao aktivnost i orijentaciju, a bilo je dosta diskusija na 12. sjednici Centralnog komiteta SKH. Naime, uvođenjem stočarstva imalo je za rezultat povećanje dohotka po radniku u tipičnim ratarskim OUR-ima, čak i za dvostruko. To znači da se sa 50,60 milijuna starih dinara dohotka po radniku on pomakao čak na 150, 160 i više milijuna. Pored toga moramo reći da programi ukupne stočarske proizvodnje stvaraju jednu solidnu osnovu da i u narednom razdoblju 1985—1990. možemo učiniti daljnji napredak u stočarskoj proizvodnji na društvenom sektoru jer ovim programima osiguravamo dovoljno repromaterijala za novu proizvodnju, a kojeg sada nema dovoljno.

Postalo nam je definitivno jasno da tu alternative zapravo nema.⁶⁾

Što se tiče individualnog sektora, moramo istaći da i pored naših napora da u individualni sektor uvedemo novih 20.000 komada junica, odnosno novih krava, to smo uspjeli samo manjim dijelom. To je vrlo indikativno i potvrđuje kretanja stočarstva na individualnom sektoru. Međutim »Zakonom o inicijalnim sredstvima za meso i mlijeko« povezano je stočarstvo na individualnom i društvenom sektoru u jednu cjelinu što je veoma važan zaokret u stočarskoj proizvodnji za naredni period uopće.

Peti povoljni element u razvoju i ostvarivanju srednjoročnog plana je tješnje povezivanje s ostalim privrednim granama. Da spomenemo samo dvije grane: npr. kožarsku i tekstilnu industriju. Preko dvadeset godina nismo imali nikakve kontakte s ove dvije industrije. Zajedničkom proizvodnjom mesa, pa samim tim i kože i vune, možemo učiniti i tu mnogo. Kada se uzme u obzir da je poljoprivreda najtješnje vezana s preko 40% industrije, jedan od daljnjih zadataka je daljnje povezivanje s ostalim privrednim granama. Međutim, neke privredne grane još uvijek ne žele pomicanje s mjesta na kojem se nalaze i suradnju, što nije dobro i što ne pridonosi razvoju agroindustrijskog kompleksa.

NEKA NEPOVOLJNA KRETANJA U AIK-u

Pored postignutih rezultata u protekle dvije — odnosno tri godine, a koje smo pokušali determinirati kroz ovih nekoliko točaka možemo konstatirati i **nedostatke** u našem radu, a koji su još više izraženi jer su ometali brži napredak i transformaciju u cilju još uspješnijeg ukupnog poslovanja. Ovdje je potrebno reći da je **značajno otvoren proces daljnje diferencijacije** između pojedinih organizacija koje i dalje ostaju na zauzetim pozicijama, što je vrlo konzervativno i onih koje su se odlučno okrenule prema transformaciji u pravcu značajnijeg izlaska u svijet tražeći nove izlaze iz postojećeg stanja i situacije. Postoje naime velike razlike između pojedinih organizacija koje su izradile nove programe i traže rješenja kroz veću proizvodnju, naročito veću produktivnost rada i izlazak na svjetsko tržište i onih koje traže promjenu sistema mjera da bi sadržale postojeće stanje.

Mislim da će na tim mjestima i u tim organizacijama biti potrebno čak i kadrovske promjene bez obzira na momentalne financijske rezultate poslovanja.

Tabela 6

Realizacijom programa mesa i mlijeka osigurava se povećanje proizvodnje

— goveđeg mesa	22.800 tona
— svinjskog mesa	26.000 tona
— mesa peradi	7.500 tona
— ovčjeg i kozjeg	300 tona
UKUPNO meso	55.800 tona
— 50 milijuna jaja	
— 70 milijuna l mlijeka	
— 6.000 t ribe	

I U prve tri godine našeg rada možemo konstatirati da je posebno limitirajući faktor daljnjeg razvoja **naša dezintegriranost**⁷⁾ ne samo u cijelom procesu proizvodnje hrane, već i u samim SOUR-ima pa i u radnim organizacijama. Naime, suviše su izraženi interesi OOUR-a i to ne samo u pravcu vlastitog OOUR-a već tako daleko da se ne planira ni vlastiti razvoj, a kamoli razvoj radne organizacije ili SOUR-a u cjelini, pa i šire. To je subjektivna slabost koju trebamo u narednom periodu odlučno otkloniti kako izradom »**pravih programa razvoja**«, tako i djelovanjem društveno-političkih organizacija u kolektivima. Tu su osnovni razlozi za gotovo nikakvo djelovanje, npr. SOUR-a »Marjan« Split, »Cibone« — Zagreb i drugih organizacija — naročito SOUR-a.

Ta dezintegriranost je naročito došla do izražaja kada smo značajnije počeli izvoziti robu. Evo primjera: izvoz kukuruza i pšenice trebalo je ostvariti preko 7 do 8 izvoznika sa dvostruko više špeditera. Izvoz vina i preko četiri organizacije iz SR Hrvatske i još toliko izvan SR Hrvatske, izvoz mesa pa i žive stoke s oko dvadesetak izvoznika,⁸⁾ itd. To je praktički ili bolje reći tehnički tako nemoguće raditi. Moramo se u ovoj godini dogovoriti da ojačamo nekoliko nosioca izvoznih poslova i da preko njih radimo. Istini za volju ni naši izvoznici nisu bili spremni za veće poslove, pa još i danas nemaju dovoljno snaga za veće poslove i zadatke — naročito u izvozu, za uvoz su ipak sposobniji.

II U posljednje vrijeme sve više dolazi do izražaja — iako imamo veoma velike rezultate u našoj nauci, naročito u selekciji bilja, pa i stočarstvu, da smo veoma nepovezani, ne djelujemo sinhronizirano i zajednički i da patimo od autoriteta, a što je najgore ne ulazimo u značajnije dohodovno povezivanje s udruženim radom što je od presudnog značenja za

Tabela 7 — Broj organizacijskih jedinica u AIK-u SR Hrvatske

a) Društveni sektor	Broj OOUR-a	
— poljopriv. i ribarstvo	682	
— prehramb. industrija	312	
— industrija duhana	12	
UKUPNO:	1.006	
b) Individualni sektor		
— Poljopriv. zadruge	208	Vet. stanice 105
— specijalne zadruge	7	Polj. stanice 15
		Sveukupno
— radne org. kooperacije i osnovne org. kooperanata	95	organizacija za individ. sek. 486
— ostale organizacije koje surađuju s ind. polj.	56	
UKUPNO:	366	

8) Samo organizacije iz Slavonije i Baranje izvoze ukupno 450 mln USA \$ i to preko 130 organizacija, a iz AIK-a 47 mln USA \$ preko 77 izvoznika iz SFRJ.

daljnje poslove i budućem radu. Radimo elaborate i to više okrenute prošlosti i sadašnjem stanju nego s pogledom u budućnost s prijedlozima mjera.

Zatim imamo na području Republike 29 SIZ-ova za poljoprivredu, 6 regional. zadružnih saveza, te 22 poslovne zajednice i dr.

III Uvidjeli smo da smo u pojedinim linijama proizvodnje nedoinvestirani i da gubimo gotove proizvode. Uzmimo na primjer voće i povrće, morską ribu i neke proizvode. Ocjenjujemo da je u prošloj godini (1983) propalo oko 20—30% voća i povrća i dosta morske ribe koja je vraćena u more jer nije bilo dovoljno hladnjača za prijem ribe. Isto tako uvidjelo se da se na primjer uz želju za proširenjem sjetve soje mora riješiti prvenstveno sjeme za proizvodnju soje, isto tako i sjeme nekih krmnih kultura i drugih kultura koje se sve više siju. Za rješenje ribljeg brašna npr. koje usput rećeno još uvijek uvozimo — treba riješiti sušenje i mljevenje ribljih otpadaka i ribe koja nije za preradu. Znači, općenito rećeno da uz rješenje proizvodnje treba i dalje proširivati i **ovisne** kapacitete za prijem proizvoda pa i za daljnju finalizaciju do tržišta. To je tzv. fino investiranje u otklanjanje uskih grla u proizvodnji.

IV Nedostatak je dalje u našoj proizvodnji što se na direktnim poslovima proizvodnje nalazi premalo stručnih kadrova. Prema nekim analizama npr. od 1460 dipl. agronoma (prema podatku od 31. XII 1981. g.) u direktnoj proizvodnji nalazi se samo 450 ili 38%, 13% ih je u trgovini, 23% u ostaloj industriji, 16% u obrazovanju i 10% u SIZ-ovima i DPZ-u. Od 872 dipl. veterinarara npr. nalazi se u direktnoj proizvodnji 64% — znači oko 550 dipl. veterinarara. Treba reći podatak da je 30. IX 1982. godine bilo nezaposleno ukupno 243 agronoma — od toga 1/3 u Zagrebu. Ista tako da godišnje diplomira u SR Hrvatskoj oko 115 agronoma i 100 veterinarara. Iako agronomi više nisu neophodni samo u direktnoj proizvodnji, ipak komentar nije potreban.

V Treba posebno istaći da smo također uvidjeli da se bez dodatnih razvojnih sredstava ne može ovaj sektor sam reproducirati i ta kako u stvaranju nove proizvodnje — znači investicijskog dinara — tako i bez obrtnih sredstava.

Zato je potreban poseban osvrt na ostvarivanje investicija u tekućem srednjoroćnom razdoblju.⁹⁾

Tabela 9 — Obujam ukupnih investicija u SR Hrvatskoj — ostvarenje 1981 1983. i plan za 1984. god. — u mln dinara —

	1981.	1982.	(ocjena) 1983.1)	(plan) 1984.1)
1. Ukupne investicije (ostvarene)				
— tekuće cijene	143.807	166.661	148.000	158.000
— po cijenama 1980. g.	112.715	96.962	79.000	88.600
2. Privredne investicije				
— tekuće cijene	132.302	152.100	129.300	147.650
— po cijenama 1980. g.	103.640	90.174	74.770	82.100
3. Udio poljoprivrede u privrednim investicijama				
— (cijene 1980. g.) u %	4,8	6,8	7,8	8,1

Obujam ulaganja u poljoprivredi SR Hrvatske uključivši hidrotehničke melioracije (prema članu 32. Dogovora) u razdoblju 1981—1983. i plan za 1984. godinu — u mln dinara —

— u mln dinara —

A. Po tekućim Cijenama	Ukupno poljoprivreda i hidrotehničke melioracije	Poljoprivreda s ribarstvom (ukupno)	u t o m e Proizvodnja OUR-a poljoprivrede s ribarstvom	Društveno organizirana proizvodnja poljoprivrednika	Hidrotehničke melioracije i navodnjavanje odvodnjavanje
1981	6.239	5.725	5.325	400	514
1982	11.278	10.534	9.844	690	744
1983 (ocjena) 1)	14.952	13.940	13.190	750	1.012
Ukupno 1981—1983.	32.469	30.199	28.359	1.840	2.270
1984 (plan) 1)	18.180	16.800	15.600	1.200	1.380
B. Po cijenama 1980. godine					
1981	5.372	4.929	4.585	344	443
1982.	6.563	6.132	5.720	412	431
1983 ocjena 1)	6.304	5.826	5.515	313	478
Ukupno 1981—1983.	18.239	16.887	15.818	1.069	1.352
1984 (plan) 1)	7.076	6.580	6.124	456	496
Prema Dogovoru za razdoblje 1985—1985. g.	26.330	24.026	22.926	1.100	2.304

Napomena: 1) Ocjena za 1983. g. i plan za 1984. godinu izvršena u Republičkom komitetu za poljoprivredu i šumarstvo na temelju podataka Republičkog zavoda za društveno planiranje.

U prve dvije godine od ukupnih sredstava uloženi u agraru 48% su bila vlastita sredstva, znači gotovo 50%. To nije loše, ali je loše u tome što smo investiciono i dalje zaostajali, što potvrđuju podaci o reproduktivnoj i akumulativnoj sposobnosti AIK-a, te su investicije iznosile u ukupnim investicijama privrede u prošlom periodu od tri godine ispod 8% što je veoma skromno, odnosno u

1981. g.	4,8%
1982. g.	6,8%
1983. g. (ocjena)	7,8%
1984. g. (plan)	8,1%

Međutim, u tom vremenu — tri godine 1981 — 1983. godine učinjen je značajan kvalitet i zaokret u ulaganja tako da je od ukupnih ulaganja uloženo:

— u ratarstvo (zapravo u uređenje zemljišta)	36,4%
— u voćarstvo	7,2%
— u vinogradarstvo	5,3%
— u stočarstvo (daleko najviše)	41,1%
— u ribarstvo	3,9%
— u društveno organiziranu proizvodnju poljoprivrede	6,1%

AKUMULATIVNA I REPRODUKTIVNA SPOSOBNOST AIK-a

U odnosu na 1979. u 1981. je značajno porasla interna akumulativnost i reproduktivna sposobnost poljoprivrede Slavonije i Baranje.¹⁾ U 1982. godini primjećuje se opadanje akumulativnosti kako kod poljoprivrede tako i kod AIK-a i privrede kao cjeline. Ova je pojava utvrđena i u poljoprivredi cijele SR Hrvatske. Na drugoj strani stope reproduktivne sposobnosti stagniraju.

Treba posebno istaći da u poljoprivredi postoji u poslovnom fondu osim obaveznog izdvajanja za zajam Fondu federacije za nerazvijene republike i pokrajine i za zajam za brži razvoj nedovoljno razvijenih u SR Hrvatskoj, kao i za izdvajanja po osnovi udruživanja sredstava za razvoj krupne privredne infrastrukture, također još brojne obaveze po samoupravnim sporazumima u granicama općine, grupacije i sl. (npr. općinski fondovi odnosno SIZ-ovi za razvoj poljoprivrede, za obranu od tuče i dr.).

Tabela — Podaci o akumulativnoj i reproduktivnoj sposobnosti poljoprivrede i AIK-a kao cjeline Slavonije i Baranje u razdoblju 1979 — 1982. godine

GODINA	Stope interne akumulativnosti ¹⁾ u Slavoniji i Baranji			Stope bruto re- produktivne spo- sobnosti ²⁾		Stope neto repro- duktivne sposob- nosti	
	Poljopri- vreda	AIK- Ukupno	Privreda Slavonije i Baranje	Poljopri- vreda	AIK Ukupno	Poljopri- vreda	AIK Ukupno
1979	4,30	3,20	4,26	7,20	5,19	4,10	1,42
1980	5,30	3,98	5,40	8,10	6,04	4,70	1,95
1981	8,40	6,40	6,40	10,90	7,69	7,81	4,01
1982	7,60	5,80	5,00	10,90	7,88	8,40	4,81

NAPOMENA: 1) Interna akumulacija kroz prosj. korišt. poslovna sredstva. Interna akumulacija: poslovni fond, rezervni fond, ostali fondovi i amortizacija iznad propisanih stopa.

2) Interna akumulacija + amortizacija (propisana) kroz prosj. korišt. sredstva.

3) Interna akumulacija + amortizacija (propisana) — (minus) obaveze po dospjelim, kao i neotplaćenim anuitetima kroz prosj. korišt. poslovna sredstva.

Na taj način sredstva interne akumulacije u poljoprivredi su u stvari prepolovljena, te stope interne akumulativnosti su znatno niže (približno za 40 — 45%). Međutim, osim zajmova za nerazvijene u Federaciji i Republici, ostale obaveze se iz zbrojno obrađene dokumentacije (po ZR) ne vide i u tome je jedna manjkavost postojećeg sistema praćenja rezultata poslovanja OUR-a kod SDK, budući da obaveze po SAS-ovima imaju tendenciju porasta.

Vežano za kretanje akumulativnosti i reproduktivne-sposobnosti možemo sagledati i kretanje troškova, odnosno cijene koštanja.

Treba ukazati na činjenicu da je u poljoprivredi za razliku od ostale privrede u razdoblju 1981. i 1982. g. ostvaren značajan porast proizvodnje — naročito proizvodnje pšenice i kukuruza. Zato u strukturi cijene koštanja promjene i tendencije kod važnijih vrsta troškova nisu tako izrazite, što se vidi iz slijedećeg:

U ostalim indirektnim troškovima najveći je porast učešća kamata na kredite koji su porasli od 4,7% u strukturi CK u 1979. godini na 6,2% u 1982. godini, dok se na 1983. godinu procjenjuje da učešće kamata iznosi oko 13,3% u strukturi CK pšenice. Tako npr. SOUR IPK Osijek predviđa da će u 1984. godini morati za kamate izdvojiti 1,8 mld dinara.

NEKOLIKO KRATKIH NAPOMENA UZ PRIKAZ AKUMULATIVNOSTI U POLJOPRIVREDI

Ocjenu se da se opadanje interne akumulativnosti nastavilo i u 1983. godini, a s tim u vezi i reproduktivna sposobnost poljoprivrede slabi.

Potvrdu tome nalazimo npr. u podacima RO poljoprivrede IPK Osijek: unatoč rekordne proizvodnje pšenice i kukuruza u 1983. godini nije se osjetilo odgovarajuće pritičanje novčanih sredstava na žiro-računu radne organizacije.

Uzroci:

- značajna sredstva su angažirana u zalihama; isto tako se dešava da se isti kukuruz interno realizira 4 i više puta,
- plaćanje mjenicom: indosiranjem mjenice u praksi mi smo od mjenice stvorili instrumenat kratkoročnog kreditiranja, umjesto da unapređujemo novčane odnose,
- porast davanja iz dohotka je više nego očit; u njima najviše rastu spomenute kamate na kredite,
- Organizacija rada i poslovanja nije prilagođena samoupravnim tokovima u društvu. Danas se mnogo govori o reprocjelinama, koje zapravo u praksi ne postoje. Odgovarajuću efikasnost bi mogli dati veliki sistemi, ali tu se suočavamo sa pojavom da nitko neće da se odrekne stečenih pozicija u raspodjeli, dohotku i sl. Zato bi vjerovatno za velike sisteme svrsishodno rješenje predstavljalo obračun na bazi zajedničkog ukupnog prihoda, budući da pojam zajedničkog dohotka nije potpuno definiran naročito na relaciji novac — roba.

*Kretanje važnijih troškova proizvodnje u strukturi cijene
koštanja pšenice i kukuruza na društvenom sektoru
Slavonske i Baranje*

Godina	A. Pšenica							Sveukupni troškovi (CK) = 100,0%	
	Udio u ukupnim Umjetni gnoj	Ukupno osnovni i pomoćni materijal	Rad mehaniza- cije	Direktni osobni dohoci	Ostali direktni troškovi	Ukupno direktni troškovi	Ostali indirektni troškovi		
1979.	12,8	23,6	21,8	6,5	10,2	62,1	37,9		
1980.	12,0	23,0	21,6	6,6	9,9	61,1	38,9		
1981.	13,7	25,7	19,8	5,7	10,4	61,6	38,4		
1982.	13,6	25,8	19,3	5,4	9,8	60,3	39,7		
B. Kukuruz									
1979.	12,4	20,4	23,3	7,0	16,0	66,7	33,3		
1980.	12,0	19,9	22,7	6,5	19,9	69,0	31,0		
1981.	13,8	20,8	20,9	6,1	18,9	66,7	33,3		
1982.	12,3	21,0	20,4	6,3	18,6	66,3	33,7		

Na koncu kod razmatranja akumulativnosti nipošto se ne smije analizirati samo ratarstvo, budući da niz drugih djelatnosti u AIK-u posluje na granici rentabiliteta, odnosno s gubicima.

Isto tako moramo reći da agrar nije bio dovoljno praćen sa obrtnim sredstvima što bi bilo manje izraženo da smo na vrijeme izlazili na tržište i prodavali robu na tržištu i tako zbog porasta cijena manje ostvarili visoki dohodak i bolje koristili obrtna sredstva. Ovdje će reeskonite, međutim, trebati prebaciti sa proizvođača na potrošače roba i na taj način poboljšati korištenje obrtnih sredstava u cjelini. Ipak, za novu proizvodnju moraju se osigurati i nova sredstva inače se neće moći raditi.

Treba istaći da je u protekloj godini dovršena i tvornica umjetnih gnojiva u Kutini koja mora djelovati na povećanje ratarske proizvodnje i to prvenstveno na individualnom sektoru proizvodnje gdje će se većom upotrebom umjetnih gnojiva znatno povećati proizvodnja.¹¹⁾

11) Ukupni kapacitet Tvornice umjetnih gnojiva TUG I i TUG II je 2 mil. tona umjetnih gnojiva i to NPK-950.000 tona, KAN-a 450.000 t, UREJE-600.000 tona.

Trebat će međutim poraditi na boljem korištenju umjetnih gnojiva kroz povoljnije formulacije za pojedine kulture i područja, a to se može postići kroz drugačije odnose i međusobno ponašanje, a ne monopolsko koje je sve izraženije od strane TUG Kutina u zadnje vrijeme.

Kako vidimo — jedan veliki dio problema koji se odnose na brži razvoj agrara odnosi se na **subjektivne slabosti** ali jedan dio je i objektivnog karaktera i trebat će — želimo li brže ići naprijed — konkretno okretanje agroindustriji u smislu bržeg poticanja razvoja.

MOGUĆNOSTI DALJEG RAZVOJA

Što je to — što bi u narednom periodu osiguralo brži razvoj agrara i njegovog doprinosa razvoju u cjelini?

To je na prvom mjestu otklanjanje subjektivnih slabosti koje smo napomenuli i koje mi koji radimo u agraru ne možemo ničim opravdati, ali to je i povećano ulaganje u razvoj koje bi uz određene korekcije u tekućoj ekonomskoj politici — naročito uz veoma veliku pažnju na održavanje pariteta cijena, moglo dati veoma velike rezultate. Zbog toga smo u izradi programa za plan razvoja do 1990. godine došli do slijedećih saznanja o mogućnosti daljnjeg razvoja i postavljanju određenih ciljeva, i a ti su:

- izvoz 1990. g. 1 mlrd dolara (zajedno s turizmom)
- potpuno zadovoljavanje domaćeg tržišta šećerom
- potpuno zadovoljavanje domaćeg tržišta uljem (koje sada uvozimo preko 50% od potreba)
- osiguranje dovoljnih količina mlijeka za konzum i preradbene kapacitete
- osiguranje osnovnih roba na domaćem tržištu prema stupnju porasta potrošnje i strukturi stanovništva.

Za taj program potrebna su razvojna sredstva koja bi značajnije usmjeravala i vezala korištenje vlastitog agrarnog dinara koji se sada u većini

OOOUR-a pravilno ne koristi za razvoj a rezultat su između ostalog i rente koju treba usmjeravati u razvoj a ne trošiti za tekuće poslovanje što sada činimo. Iskustvo »Zakona i mesu i mlijeku« treba valorizirati pa predložimo:

1. Da se do 1990. godine izdvoji iz privrede do 1% iz dohotka godišnje za navedeni program, ili ukupno oko 650 mil starih dinara godišnje, a sredstva bi se koristila približno ovako:

— oko 0,4% za provođenje zemljišne politike	280,0
— oko 0,3% za meso i mlijeko	195,0
— oko 0,2% za skladišta-naročito hladnjače	130,0
— oko 0,1% za opremu za izvoz i finalno investiranje	65,0

2. U isto vrijeme da se iz budžeta SR Hrvatske definitivno očiste sredstva koja se sada daju

— za disparitete mesa i mesne industrije cca 100 mlrd st. dinara godišnje

— sredstva za premiju za otkup pšenice cca 80 mlrd god.

— od 31. XII 1985. i premije za mlijeko i vunu oko 55 mlrd godišnje. što bi značilo da bi se budžet SR Hrvatske rasteretio za oko 200 mlrd dinara godišnje. Napominjemo da se sada prema »Zakonu o mesu i mlijeku« godišnje izdvaja oko 145 mlrd starih dinara, što znači da i sada izdvajamo direktno i preko budžeta SR Hrvatske ukupno oko 0,5% iz privrede, ali više od polovine tih sredstava ne ide u razvoj, već po našem mišljenju u svrhe koje ne stimuliraju dovoljno proizvodnju. To praktički znači da predložimo novo izdvajanje iz privrede SR Hrvatske u iznosu oko 0,4 — 0,5 i to tako — da to bude privremena pozajmica koju bi agrar vratio s kamatama kao što sada vraća sredstva koja se odvajaju za meso i mlijeko.

Što bismo mogli uraditi ovim sredstvima:

A) prije svega povezati čvrsto vlastita sredstva agrara koja sada stoje u OOOUR-ima i dosta se — u većini slučajeva — neracionalno koriste (tu su i prvenstveno sredstva rente¹²⁾,

B) povezati sredstva ostalih subjekata udruživanjem (turizam, tekstilna industrija, kožarska industrija, potrošački centri i drugi),

C) smanjiti učešće bankarskih sredstava u investicije (kojih ima inače sve manje), a ostaviti mogućnost da banke prate proizvodnju više sa obrtnim sredstvima i to naročito novu proizvodnju,

D) izvršiti slijedeći program uređenja zemljišta

— uređenje cca 200.000 ha (godišnje 34.500 ha)

— proširenje društvenog sektora cca 12.000 ha (godišnje 7.000 ha)

— osvajanje novog zemljišta gdje sada nema proizvodnje 30.000 ha (godišnje 5.000 ha)

— izgradnja ribnjaka u okviru uređenja zemljišta 6.000 ha (godišnje 1000 ha)

¹²⁾ Predvidivo godišnje po Zakonu o zemljištu i renti oko 200 mln starih dinara.

— navodnjavanje u društvenom sektoru najmanje 17.000 ha (godišnje oko 2.800 ha) i tako dobiti sigurne dvije žetve i znatno povećati dohodak,

E) u stočarstvu — povećao bi se broj krava u društvenom sektoru s 18.000 koje ćemo imati dovršenjem novih programa koji su u toku — na najmanje 50.000 u 1990. godini i time definitivno riješiti pitanje konzumnog mlijeka za stanovništvo.

— uvećala bi se proizvodnja svinja za daljnjih oko 1.000.000 prvenstveno na društvenom sektoru pa i u kooperaciji s individualnim proizvođačima,

F) izradile bi se hladnjače za voće i povrće, te morską ribu i ostale potrebe. (Prema nekim analizama sada nam već nedostaje oko 60 hladnjača u proizvođačima i potrošačkim rajonima od 300—1000 vagona kapaciteta). Uz hladnjače mogla bi se postaviti oprema za tunelsko zamrzavanje sitnog voća, povrća, pakerice i ostala oprema za spremanje robe do potrošača u zemlji i svijetu.

G) modernizirale bi se i doinvestirale tvornice prerade voća i povrća sa linijom za proizvodnju za izvoz, te dovršila prvenstveno tvornica ulja u Čepinu koja nam sada nedostaje. Ostao bi nam dakle zadatak, ako se usvoji ovakav prijedlog — i financijska konstrukcija (dakle oko 20% vlastita sredstva, oko 30% udružena sredstva, oko 30% interventna sredstva i oko 20% bančnih i ostalih sredstava) da precizno izradimo detaljan Integralni program razvoja agrara SR Hrvatske do 1990. godine i tako preciziramo obaveze i zadatke na osnovu planiranog visokog dohotka, visoke produktivnosti rada i boljem korištenju kako osnovnih sredstava, tako i radne snage u cijelom dohodovnom lancu agroindustrije. Pretpostavka je dakle, da do polovine ove godine (1984.) donesemo izmjene i dopune dosadašnjeg Zakona o inicijalnim sredstvima za proizvodnju mesa i mlijeka ili novi zakon sa predloženim namjenama koji bi zahvatio prvenstveno rentu u organizacijama kao i predložena sredstva iz cijele privrede SR Hrvatske.

Paralelno s tim ostaje nam i veoma živa aktivnost na otklanjanju subjektivnih slabosti koje smo spomenuli.

Na ovaj način bismo mogli definitivno valorizirati mogućnosti agrara u ukupnom razvoju do 1990. godine kao i dati adekvatan doprinos našem ukupnom razvoju SR Hrvatske i Jugoslavije.